

Олена САХАРОВА

заступник директора з навчальної роботи,
к.п.н., викладач в/к ВСП «Фаховий коледж МНУ
імені В.О.Сухомлинського»

ФОРМУВАННЯ ГРОМАДЯНСЬКИХ І СОЦІАЛЬНИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ У СТУДЕНТІВ ЗФПО

У статті розглядається поняття громадянського суспільства, виховання, громадянських та соціальних компетентностей у студентів закладів фахової передвищої освіти. Аналізуються погляди філософів, педагогів, науковців на означені поняття. Подаються приклади формування громадянських і соціальних компетентностей у студентів.

Ключові слова: *громадянське суспільство, громадянське виховання, громадянська компетентність, соціальні компетентності.*

Постановка проблеми. Формування людини-громадянина, для якої демократичне громадянське суспільство є осередком розкриття її творчих можливостей, задоволення особистих та суспільних інтересів сьогодні є одним з актуальних завдань сучасної освіти і виховання в Україні. Громадянське виховання має на меті підготовку молоді до активної участі в житті демократичного суспільства і формування її громадянської і соціальної компетентностей.

Аналіз досліджень і публікацій. Вчені, які досліджували проблему формування громадянської компетентності, свідомості Р. Арцишевський, І. Бех, М. Боришевський, О. Вишневецький, П. Ігнатенко, І. Жадан, О. Киричук, Ю. Руденко, В. Сухомлинський, І Тараненко, К. Чорна та ін. вказували на важливість та необхідність громадянського виховання молоді. Питанням соціальної компетентності займалися О. Литвишко, О. Московчук, І. Холковська, О. Юрченко та ін. Дослідженням формування соціальної компетентності студентів під час професійної підготовки займалися О. Субіна, О. Грибанова, Н. Бобрич, Н. Глебова, І. Зарубінська, Т. Качалова, І. Шпичка та ін.

Актуальність громадянського виховання в Україні сьогодні не викликає сумнівів, оскільки завдяки йому відбувається відродження нації. Громадянське виховання на сучасному етапі відіграє особливо важливу роль ще й тому, що воно

покликане сприяти формуванню соборності України, що є серцевиною української національної ідеї. Освітня складова доповнює й розширює процес громадянського виховання, допомагаючи розвинути політичну соціалізацію та моральні цінності.

Мета статті: розглянути питання формування громадянської та соціальної компетентностей під час навчання у ЗФПО.

Виклад основного матеріалу: Виховання громадянина, який поважає та дотримується норм і правил співжиття, прийнятих у суспільстві, завжди було пріоритетним завданням, яке ставила перед собою педагогіка. Так, ще давньогрецький філософ Аристотель «ставив над усе інтереси держави й цілковиту залежність від неї громадян, тому у громадянському вихованні вбачав не лише віддане й осмислене служіння державі, а й формування доброчесного й законослухняного громадянина» [3, с. 5]. За часів епохи Відродження такі філософи, як Т. Мор, Т. Кампанелла, Н. Маківеллі та ін. стверджували, що служіння державі є вищим проявом людського духу, а служіння державі є метою людського життя. Пізніше ідеї громадянського виховання розвивали А. Фергюсон, А. Сміт, Дж. Локк, Ж.-Ж. Руссо, Г. Гегель, І. Кант та ін. та наші співвітчизники – Г. Ващенко, В. Вінниченко, М. Грушевський, М. Драгоманов, Б. Кістяківський, С. Русова, В. Сухомлинський та ін. Так, за М. Грушевським, найвищим стимулом громадянського життя є почуття обов'язку перед державою та укріплення ідеї української демократичної державності. На думку С. Русової, розвитку громадянської свідомості має сприяти викладання рідною мовою.

Наприкінці ХХ століття перед освітянами України постало питання оновлення змісту освіти, перехід старшої школи до профілізації у тому числі й громадянсько-назавчого змісту. Так, у 1995 році на науковому рівні було обґрунтовано необхідність викладання прав людини в школах та укладено програму відповідного курсу, винесену за рекомендацією Міністерства освіти і науки України на обговорення науковою й педагогічною громадськістю. Згодом були розроблені навчальні програми цього курсу відповідно до спеціалізації певного освітнього закладу та видано підручник за загальною редакцією Л. Заблоцької, рекомендований Міністерством освіти України. З 1998 року в 10-11 класах низки

спеціалізованих шкіл, гімназій і ліцеїв було запроваджено викладання курсу «Права людини» [4, с. 11].

Створення умов для формування особистості, для якої громадянське суспільство є осередком розкриття її творчих можливостей, задоволення особистих і суспільних інтересів, залишається одним із головних завдань освіти в Україні і дотепер. Як вказують Т. Ремех та О. Пошетун, формування й розвиток громадянської компетентності особистості є чільним завданням насамперед шкільної громадянської освіти. Освітній процес потребує суттєвого змістового й організаційного оновлення, коли визнання громадянських цінностей відбуватиметься не примусово, а внаслідок особистої прихильності людини до них [4, с. 8].

Здатність людини до соціальної комунікації й активності, життя в громадянському суспільстві належить до ключових компетентностей здобувачів освіти, визначених Законом України «Про освіту» [1]. Формується й розвивається така компетентність зокрема засобами шкільної громадянської освіти.

Громадянська компетентність визначається як здатність бути громадянином, якому притаманні демократична культура, усвідомлення цінності свобод і прав людини, відповідальність, готовність до компетентної участі у громадському житті [3, с. 31-32]. Вона охоплює здатність людини до політичного аналізу і судження, здатність і навички пошуку й усвідомлення інформації, використання медіа засобів і комунікації для участі в публічних дискусіях і процесах, здатність до демократичного ухвалення рішень і дії. Її уявляють єдністю знань, навичок і вмінь, обумовлених станом розвитку громадянського суспільства та характером його взаємодії з державою.

Сприяти розвитку громадянської компетентності учнів та студентів ЗФПО можна за допомогою освітньої діяльності, адже вона навчає розуміти значення подальшої освіти в соціальних умовах, що постійно змінюються; дослідницької діяльності, яка розвиває здатності, пов'язані з аналізом та оцінкою поточної соціальної ситуації; компетентності соціального вибору, яка вчить здатності, здійснити вибір і прийняти рішення в конкретній соціальній ситуації, під час зіткнення з конкретними соціальними проблемами; компетентності соціальної дії,

яка пов'язана із завданнями щодо реалізації зробленого вибору та прийнятого рішення; комунікативної компетентності, пов'язаної із здатністю до спілкування з іншими людьми, передусім при розв'язанні соціальних проблем.

На I- II курсі фахових коледжів у студентів треба концентрувати увагу на політологічних, правових й економічних аспектах громадянської компетентності, щоб вони могли розуміти сутність прав і свобод людини, форм участі громадян у житті суспільства і держави, їхніх прав і обов'язків, демократії, форм і функцій державної влади та контролю за ними, суть ринкових відносин, економічних чинників розвитку демократичного суспільства тощо. Студенти мають навчитися свідомо застосовувати набуті знання, уміння та навички для вирішення проблем власного життя, життя громади, держави і суспільства, орієнтуючись на цінності громадянського суспільства.

Щодо громадянського виховання, то в Україні історично склалося так, що система виховання «враховує національні риси і самобутність українського народу...» та ґрунтується на загальнолюдських цінностях [3, с. 20]. Таким чином, зацікавленість держави в освіті, спрямованій на виховання активної громадянської позиції молоді є пріоритетним напрямом освітніх реформ.

Сучасні тенденції розвитку України, окрім всього іншого, вимагають і формування соціально активної особистості, яка усвідомлює власну роль у житті суспільства, здатної до ініціативи та активних дій у власних і суспільних цілях та інтересах. Допомагає в цьому громадянська освіта, яка й сприяє розвитку соціальних компетентностей.

Соціальна компетентність особистості формується на соціальному інтелекті, вона проявляється не лише в знаннях, а й в умінні використовувати ці знання в процесі соціальної взаємодії чи професійної діяльності. Соціальна компетентність це наявність певного набору знань, умінь, норм, рис, здібностей, тобто тих психосоціальних складових людини, які забезпечують її ефективну орієнтацію у реальності суспільного повсякдення [2, с. 145].

Формувати соціальну компетентність у студентів ЗФПО допомагає їхня участь у студентському самоврядуванні, оскільки вони беруть активну участь у житті коледжу, у різноманітних виховних заходах, у благодійних акціях,

волонтерській діяльності. Участь у студентському самоврядуванні допомагає формувати організаційні уміння і навички шляхом поступового розширення діапазону громадських доручень, розвивати особистості з високим рівнем національної свідомості та самосвідомості та виховувати творчий підхід до вирішення проблем освітньо-виховного процесу. Участь чи створення різноманітних соціальних проектів також сприяє розвитку соціальних компетентностей студентів.

Висновки. Формування громадянських та соціальних компетентностей у студентів ЗФПО є тривалим і складним процесом, який допоможе сформувати політичний світогляд, розвине полікультурне мислення, вміння робити правильні тактичні й стратегічні висновки щодо міжнародних подій.

ДЖЕРЕЛА:

1. Закон України «Про освіту», К.: Нотіс, 2022, с.84
2. М.Докторович. Соціальна компетентність як наукова проблема. *Психологія і суспільство*.2009, № 3. С.144-147.
3. Післядипломна педагогічна освіта: громадянська компетентність: шляхи розвитку: Навчальний посібник для самостійної роботи слухачів курсів підвищення кваліфікації. Упоряд.: В.К.Терещенко, Л.І.Калініна, О.М.Дятлова, С.В.Мігаль. Луганськ: СПД Рєзніков В.С., 2012. 108 с.
4. Ремех Т.О., Пометун О.І. Методика навчання учнів ліцею громадянської освіти : методичний посібник [Електронне видання]. Київ : КОНВІ ПРІНТ, 2021. 222 с.